

## MODERNLİĞİN KAYNAKLARI: RÖNESANS ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

*İsmail Coşkun\**

Rönesans'a ilişkin literatür, tarihi, sosyolojik açıklamalardan kültür tarihine, estetik tartışmalardan sanat ve mimariye kadar büyük bir zenginlik gösterir. Rönesans, sürekli çalışılan, yeniden yazılan/üretilen, sunulan, satılan, dönem dönem yeniden anlamlandırılan/inşa edilen bir tarih alanı olarak karşımıza çıkar. Daha Rönesans döneminden başlayan Rönesans'ın tarihine ilişkin ilgi, 19. yüzyılda güçlü bir şekilde tekrar canlanır. Bu ilgi, 19. yüzyıl tarih yazımının ilgisi ile sınırlı kalmaz, bir yandan resimden edebiyata yaygınlık kazanırken diğer taraftan dönemin düşünür ve edebiyatçılarının İtalya gezilerine kadar yansır. Günümüze gelindiğinde, bir buçuk asra<sup>1</sup> varan bir tarih dilimini kapsayan ve geniş bir hacme ulaşan bir tarih yazımının yanında, kavramsallaştırma girişimlerinden, büyük harf R ile bir Rönesans var mıydı yok muydu tartışması<sup>2</sup>na, Rönesans'ın ne kadar İtalyan olup olmadığından, İtalya dışına yayılmasına<sup>3</sup>, başka Rönesansların varlığına<sup>4</sup> değin uzanan geniş bir tartışmalar/sorular yumağı ile karşı karşıyayız. Konuya ilişkin edebiyatın devasa boyutlara ulaşması, açılan tartışmaların kazandığı boyut, Rönesans'ın tarihsel öneminin yanında, modern dönem Batı kimliğinin/gelişiminin izahı ve sunumu ile de ilgilidir.

Modernliğin kaynaklarına ve oluşum sürecine ilişkin tartışmalar, başlangıç noktası olarak yaygın bir biçimde Rönesans dönemini, coğrafyasını işaretlemektedir. 19. asrın modern tarih yazımından günümüz sosyal bilimlerine, felsefe tarihlerinden sanat ve uygarlık tarihi çalışmalarına kadar

\* Doç. Dr., İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

<sup>1</sup> Rönesans kelimesi, Fransızca kullanıma 1850'den itibaren girer: 1850-1860 arasında... bk. Lucien Febvre, *Rönesans İnsanı*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s.14

<sup>2</sup> Lucien Febvre, a.g.e., 1995

<sup>3</sup> Peter Burke, *Rönesans*, Babil yayınları, İstanbul, 2000

<sup>4</sup> Arnold Toynbee, *Tarih Bilinci*, E Yayınları / Bates Yayınları, İstanbul, 1975, c.2, s.482

yaygın bir açıklama, bir söylem, bir inşa olarak Rönesans, Modernliğin başlangıcına yerleştirilmektedir.

Bu yöndeki açıklamaların yaygınlığı bir yanıyla bir gerçekliğe de işaret ediyor. Gerçekten de Rönesans, Batı'da uzun süren bir çağdan, karanlığın ve yoksulluğun hüküm sürdüğü, hastalık olarak algılanan bir çağdan, ortaçağdan, çıkışa ilişkin bir umudun, bir canlanmanın yaşandığı yeni bir dönemdir. Rönesans'ı modernliğin başlangıcına yerleştiren açıklamaları destekleyen bir başka gelişme ise bu dönemde gelişen kentsel canlanma, endüstriyel gelişme, siyasi ve düşünsel üretimler, düzen ve siyaset arayışları, iktisadi hayata ilişkin yeni kurumlaşma biçim ve yöntemlerinin sonradan modernliğin muhtevasında yer almış olmasıdır.

Öncü gelişme ve arayışlara ve birkaç asır süren canlılık haline rağmen, 16. asrın ortalarına gelmeden Rönesans'ın, Rönesans coğrafyasının yakaladığı canlılığı yitirme sürecine girdiği, biraz sonra da bir tür yeniden feodalleşmeyi yaşadığı ve taşralaştığı görülür. Bu asır başlangıcında Rönesans nihayete ererken, İtalya coğrafyası, Haçlı Seferleri sonrasında yakaladığı siyasi ve iktisadi canlılığı, öncülük mevkiini ve merkez olma hüviyetini kaybeder.

Bu anlamda Rönesans'ın ve dönemin İtalya coğrafyasının, buradaki gelişmelerin/arayışların modernliğin başlangıcına yerleştirilmesi tartışmalı hale gelmektedir. Sorunun anlaşılmasına ilişkin olarak dönemin tarihine, tarihsel ilişkilere odaklanma bu konuda ufuk açıcı olabilir. Bu yazıda biraz da bu yönde bir tutumla Rönesans döneminin hangi tarihi ilişkiler içinde şekillendiği, vücut bulduğu, nasıl muhtevalandığı üzerine yoğunlaşacağız.

### **Tarif ve Dönemlendirme**

Rönesans'a ilişkin tarif, dönemlendirme ve açıklamalar hem uzun bir geçmişe sahip hem de de geniş bir külliyat oluşturmaktadır. Bununla birlikte Rönesans'a ilişkin açıklamalar iki ana dönem, iki ayrı Rönesans anlayışı çerçevesinde ele alınabilir. İlki, 19. yüzyıl tarih yazıcılığının inşa ettiği Rönesans anlayışı, ikincisi ise 20. yüzyıl tarih yazımının geliştirdiği Rönesans açıklaması. Her iki dönemin Rönesans anlayışı birbirinden farklı değerlendirmeler etrafında ele alınmaktadır.

19. yüzyılın Rönesans anlayışı, daha ziyade Aydınlanmacı tarih görüşlerinin tesiri altında oluşmuştur. Dönemin Rönesans anlayışı doğrudan bir ortaçağ eleştirisi ve karşıtlığı ekseninde geliştirilmiştir. 19. yüzyıl Rönesans

anlayışı bir yandan Aydınlanmanın açtığı tartışma ve yeni eğilimlerle beslenirken, diğer yandan 19. yüzyılda yakalanan ve sistemli bir dünya egemenliğine dönüştürülmek istenen Batı üstünlüğü ile de belirlenir. Üstünlüğün temellendirilmesi ve bir tarihi süreç olarak inşa edilmesi ihtiyacı dönemin Rönesans anlayışının biçimlenmesinde belirleyici olmuştur. Bu anlamda Michelet<sup>5</sup> ve Burckhardt'ın<sup>6</sup> eserleri, dönemin Rönesans anlayışının oluşmasında merkezi rol üstlenir.

İki savaş arası dönemden başlayan ve ikinci savaştan gününüze doğru uzanan 20. yüzyıl tarih yazımı ise 19. yüzyıl tarih yazımının eleştirisiyle ve daha kuşatıcı, hatta daha nesnel, nesnel olduğu kadar tartışma dışı ve üstü kalmaya özen gösteren bir üst dille belirlenir. Bu yüzyılda bir yandan 19. yüzyıla ait Avrupa-merkezci perspektifler ve aydınlanmacı dilden arınmaya ilişkin tutum, diğer yandan 20. yüzyıl ilişkilerine uygun bir okuma biçiminin inşasına yönelik arayış ve açıklamalar yaygınlık kazanır. Bununla birlikte 19. yüzyıl açıklamalarından bütünüyle vazgeçildiğini söylemek yanlış olur. Bir vazgeçme tutumundan ziyade bir gözden geçirme, yeni koşullara uyarlanma ameliyesinden söz edebiliriz. Bu anlamda, 20. yüzyıl Batı tarih yazımının Rönesans'a ilişkin açıklamalarını, ortaçağ eleştirisinde somutlaşan 19. yüzyıl Rönesans anlayışının Batı tarihini ele almada/açıklamada yarattığı süreksizliği aşma çabası olarak değerlendirebiliriz.

Rönesans'ın tarifine ilişkin açıklamalar da dönemsel Rönesans anlayışlarının geliştirilmesine bağlı olarak anlam genişlemesine ve farklılaşmasına uğramıştır. Başlangıçta sadece "Avrupa kültüründe Eskiçağın biçimsel ve ruhsal değerlerini yeniden yaşamağa yönelik harekete verilmiş ad"<sup>7</sup>landırma iken, daha sonraları, 19. yüzyılda, "Michelet ve Burckhardt'ın etkisiyle daha geniş bir tanımla yapılarak Rönesans'a ortaçağın ilahiyatçı ve otoriter anlayışına karşı bir tepki, "insanın ve dünyanın keşfi", hür, tenkitçi ve dinden uzak bir bireyciliğin ortaya çıkması"<sup>8</sup> anlamını kazandı. Günümüzde ise, 20. yüzyıl tarih yazımının gösterdiği seyre bağlı olarak "Rönesans kavramı daha da genişlemiş, kültürel olduğu kadar siyasi, iktisadi, teknik ve dini bir Rönesans'tan söz edilmeğe"<sup>9</sup> başlandığı gibi, artık Rönesans'ın ortaçağ karşıtlığı ve İtalya merkezli tanımlanması ve buradan başlayarak bütün Avrupa'ya yayılması eksenindeki geleneksel açıklama biçimi terk edilmiştir.

<sup>5</sup> Michelet, *Rönesans*, MEB, İstanbul, 1948

<sup>6</sup> J. Burckhardt, *İtalya'da Rönesans Kültürü*, I-II, MEB, İstanbul, 1957

<sup>7</sup> *Meydan Larousse*, "Rönesans", c.10, s.710

<sup>8</sup> *Meydan Larousse*, "Rönesans", c.10, s.710

<sup>9</sup> *Meydan Larousse*, "Rönesans", c.10, s.710

Rönesans terimi yeniden doğuş veya yeniden diriliş anlamına gelir. “Daha 14. yüzyılın ortalarından itibaren, İtalya ve başka bölgelerdeki bir çok bilgin, yazar ve sanatçı yeni bir çağda –bir yenilenme, iyileşme, anımsama, yeniden doğuş, yeniden uyanış veya yeniden oluşum çağında- yaşadığını ifade etmek için bu yenilenme metaforunu (imgesini) kullanmaya başlamış; bu aydınlık dönemi, “karanlık çağ” olarak adlandırdığı dönemden kesin bir biçimde ayırmıştı.”<sup>10</sup> Bu şekildeki bir yeniden doğuş düşüncesi İtalya’da Giotto<sup>11</sup> zamanından başlayarak yeşermeye başlamıştı.<sup>12</sup>

Rönesans’ın ayırt edici yönü, birçok alanda antikiteyi yeniden canlandırmaya ve onu taklit etmeye yönelmesinde somutlaşmaktadır. Ortaçağ sonlarına doğru yeni, farklı bir üslup olarak kendisini gösteren Rönesans, ilk baştan itibaren antikitenin taklidi, canlandırılması anlamını kazanmıştır. Ortaçağ koşulları ve geleneksel dünya görüşü aşılmaksızın, kendi kimliğini Roma ile ilişkilendirme temelinde klasik mirasla ilişki kurma çabası Rönesans’ın muhtevasını belirler:

“İtalyanlar, uzak bir geçmişte, kendi topraklarının, Roma’nın önderliğinde, uygar dünyanın merkezi olduğunu; Roma’nın güç ve ününün ise, Alman kabileleri ve Gotların ve Vandalların ülkeyi işgal edip Roma imparatorluğunu parçalamasından sonra sona erdiğini biliyorlardı. Diriliş fikri İtalyanların kafasındaki “Büyük Roma”nın yeniden doğuşu düşüncesiyle yakından ilgiliydi.”<sup>13</sup>

Ve bu dönemden başlayarak Batı tarihi yeniden tanımlanmış, canlanmaya, güçlenmeye bağlı olarak geride bırakılan çağ, bir ara dönem, ortaçağ olarak tanımlanmıştı. E.H. Gombrich in ifadesiyle İtalyanlar,

“geriye baktıklarında gurur duydukları klasik çağ ile yeni tekrar doğuş çağı ortasındaki dönemin, sadece üzücü bir ara veriş, bir “Orta Dönem” olduğunu umuyorlardı. Böylece yeniden doğuş ya da Rönesans, ortalarındaki dönemin adını da Ortaçağ olarak belirlendi.”<sup>14</sup>

Canlanmanın maddi temelini, Haçlı Seferleri sonrasında İtalya coğrafyasının Doğu ticaretinde etkinlik kurabilme imkanı kazanmış olması sağlamıştır. Rönesans, Haçlı Seferleri sonrasında, İtalya kent cumhuriyetlerinin Doğu ticaretine doğrudan katılmanın sağladığı maddi imkanlar temelinde yükselen bir siyasi ve iktisadi canlılık halidir. Bu anlamda Rönesans’ı, bu tarihi temel üzerinde ortaya çıkan, Ortaçağ koşulları içerisinde bir yenilenme, Roma

<sup>10</sup> Peter Burke, a.g.e., s.9

<sup>11</sup> Floransalı ressam Giotto di Bondone (1267-1337 dolayları).

<sup>12</sup> E.H. Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s.223

<sup>13</sup> A.g.e., s.223

<sup>14</sup> A.g.e., s.223

mirası ile ilişki kurma çabasının siyasi, entelektüel ve estetik ifadesi olarak tanımlayabiliriz.

Rönesans'ı, *başlangıç, olgunluk ve zirve, çöküş* olarak adlandırabileceğimiz üç dönem halinde ele alabiliriz. 14. Yüzyılda Dante ve Giotto ile başlayan Rönesans dönemi 15. yüzyılda klasik mirasla kurulan ilişki, entelektüel ve estetik yaratma ve arayışlarla zenginleşerek olgunluk dönemine girer. Rönesans zirvesine ulaşmıştır. 16. yüzyıla girildiğinde İtalya savaşları ile, İspanya ve Fransa'nın bir zenginlik ve cazibe merkezi olan İtalya'ya müdahale ve istila girişimleri neticesinde İtalya zenginliğini, gücünü yitirme, bunalım ve çözümlene dönemine girer. İtalya çözümler/manerizm dönemine girerken, İtalyan mirasının yarattığı kültürel ürün ve tarzlar, taşınma ve taklit yoluyla Batı'nın diğer merkezlerine Fransa'dan başlayarak yayılma sürecine girer. 16. asırda, Rönesans ve İtalya coğrafyası, daha önceki dönemlerde yakalanan siyasi, iktisadi ve entelektüel mevki kısmen, eskinin etkisi ile belli bir seviye de kendisini koruyor gibi gözükse de fiili gücünü yitirmiştir.

### **Rönesans'ın Maddi Kaynakları**

#### *Haçlı Seferleri*

Her türlü mahrumiyetin bütün Batı coğrafyasını baskı altına aldığı uzun ortaçağ koşullarının aşılması arayışları Haçlı seferleri arifesinde bir süredir yaşanmaya başlanmıştı. O günkü toplumlararası ilişkilerde hakim mevki işgal eden İslam merkezlerine karşı olsun, Batı'nın Doğu'su olan Bizans'a yönelik olsun Batılı girişimler biraz da bu arayışların ürünü olarak karşımıza çıkar. Sözelimi, "Cenova ve Piza'nın İspanya İslamlarına karşı seferleri, Sicilya'nın Normand'lar tarafından fethi, Bizans imparatorluğuna karşı Robert Guiscard tarafından yapılan hücum, Doğu'yu hedef alan çok daha geniş teşebbüslerin başlangıcı idiler."<sup>15</sup> Nitekim, çok daha geniş ve örgütlü girişimler, "bütün Batı devletlerinin yardımıyla bulunacakları bu teşebbüsler, bir kelime ile, Haçlı Seferleri"<sup>16</sup> gecikmeden birbiri arkasından gerçekleşmiş ve uzun bir tarih dilimine yayılmıştır.<sup>17</sup>

Ortaçağ koşullarından çıkış arayışları Haçlı Seferleri'nin başlıca sebepleri arasında yer alır. Haçlı seferi düşüncesinin ortaya atıldığı sırada Avrupa'da

<sup>15</sup> W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, TTK, Ankara, 1975, s.143

<sup>16</sup> A.g.e., s.143

<sup>17</sup> 1095-1270 tarihleri arasında sekiz büyük haçlı seferi düzenlenmiştir.

yıllardan beri süregelen açlık, yoksulluk ve toprak azlığı gibi sıkıntıların doğurduğu kargaşa<sup>18</sup> hakim bulunmaktaydı. Haçlıları yürümeye, ilerlemeye sevk eden iktisadi baskı, daha ziyade Fransa ve Hollanda'nın aşağı derecedeki asalet sınıfının toprak açlığı ile bu ülkeler köylülerinin verimsiz, fakirleşmiş yurtlarından, son yılların su baskınlarından ve kıtlıklarından kaçmak ve efsanevi zenginlik ülkelerine muhaceret etmek arzusu idi.<sup>19</sup> Kilisenin öncülük ettiği çağrının Batı'nın bütün unsurlarını cezbetmesinde nüfus artışı, sefalet, hayalleri süsleyen zengin Doğu ülkeleri algısı müessir olmuştur. İncil'de yazılı, altunla kaplı<sup>20</sup>, "sokaklarında süt ve bal akan" Doğu topraklarına yerleşme efsanesi topraksız köylüleri cezbeden bir hayaldi.<sup>21</sup> Doğu'nun şehir medeniyeti ve yüksek yaşayış seviyesi, ülkelerine dönen hacıların dostlarına hikaye ettikleri bir refah görüntüsü uyandırmaktaydı.<sup>22</sup> Gerçekten de Haçlı Seferlerinin ortaya çıkışında "Avrupa'da sıkıntı ve ümitsizlik içinde yaşayan bir kısım halkın zengin yabancı memleketlerde iş ve toprak bulmasını mümkün kılacak bir muhaceret imkanı bulmuş olmasının, ve bazı avantür arayanlar için de, *Şarkın Efsanelere geçmiş güzellik ve zenginliklerini görmek ve oralarda hayatını tecrübe etmek fırsatının zuhur etmiş bulunmasının uyandırdığı heyecan*"<sup>23</sup> belirleyici olmuştur.

Haçlı Seferleri ile birlikte, "Batı Akdeniz'deki İslam hakimiyeti neticesinde dünya ticaret yolları dışına atılan ve iktisadi bakımdan boğulup kalmış olan Avrupa kıtası, birkaç asır kendi içine kapanıp yeni vazifelere intibak edecek şekilde iç bünye istihalelerini tamamladıktan ve Kuzeyden gelen Norman istilalarını da kendi hizmetine alacak şekilde karşıladıktan sonra, Akdeniz yollarını kendisine kapayan İslam ablukasını kırmak ve bu sayede Suriye ve Mısır sahilleriyle doğrudan doğruya münasebet tesis etmek için, İslamlara karşı olan mücadelesini bir *Haçlı Sefer zihniyeti* ile teşkilatlandırmıştır"<sup>24</sup>.

Haçlı Seferleri bir yandan Doğu Akdeniz'i Avrupa ticaretine açarken<sup>25</sup> diğer yandan Doğu ticaretinin sağladığı imkanlar dizisi içinde, iktisadi alandan başlayarak, başta Rönesans/İtalya coğrafyası olmak üzere Batı'da her alanda bir

<sup>18</sup> Işın Demirkent, "Haçlılar", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, c.14, İstanbul, 1996, s.525.

<sup>19</sup> Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, TTK, Ankara, 1987, s.299

<sup>20</sup> A.g.e., s.299

<sup>21</sup> Işın Demirkent, a.g.e., s. 527

<sup>22</sup> Steven Runciman, a.g.e., s.299

<sup>23</sup> Ömer Lütfü Barkan, *İktisat Tarihi, Ders Notları*, Kitap II, İ.Ü. İktisat Fakültesi yayınları, İstanbul, 1962, s.69

<sup>24</sup> A.g.e., s.67

<sup>25</sup> A.g.e., s.59

nefes alma, gelişme yaşanmış, İtalya örneğinde ise tam bir canlılık hali yakalanmıştır. Uzun dönemde iyice daralmış, nakdin, altın paranın Doğu ticaretince emilip, ortalıktan iyice çekildiği Batı'da para ekonomisi bu dönemde yeniden canlanmıştır.<sup>26</sup>

Haçlı seferlerinin en büyük iktisadi tesiri Venedik, Cenova, Piza gibi şehir cumhuriyetlerinin zenginleşmeleri ve serpilmelerinde kendisini göstermiştir.<sup>27</sup> Gerçekten, bahsi geçen tüccar şehirleri, Haçlı Seferleri'nin başından sonuna kadar çok mühim ve faal bir rol oynamışlardır<sup>28</sup>. Başlı başına hayati bir ehemmiyet arz eden nakliyat işlerinden başka, bu şehirlerin donanma ve gemicilerinin fiili askeri yardımı olmadan da Haçlıların Suriye'de fütuhat yapmalarına ve barınmalarına imkan yoktu.<sup>29</sup> "İtalya tüccar hükümetleri, Haçlı devletlerinin kurulmasına önemli ölçüde katkıda buldukları gibi onların örgütlenmesinde de çok büyük bir rol oynadılar. Kesinlikle söylenebilir ki, İtalyan filolarının yardımı olmadan Latinler, fetihlerini asla sürdüremeyeceklerdi.<sup>30</sup> Bu denizci şehir devletleri *her seferde nakil vasıtası kiralayan ve levazım tedarik eden büyük askeri müteahhitler olarak muazzam servetler (harp kazançları) yaptıkları gibi, fiili olarak iştirak ettikleri askeri harekattan hisselerine düşen fütuhat paylarını ve ganimet hisselerini de dikkat ve itina ile daha evvelden tayin ve tesbit etmiş bulunuyorlardı.*"<sup>31</sup>

Haçlı Seferleri neticesinde Doğu ticaretinde yakalanan doğrudan ilişki konumu ve bunun getirdiği iktisadi beslenme, siyasi ve entelektüel alandan başlayarak estetik alana uzanan bir dizi gelişmenin ve sıçramanın kaynağını oluşturdu. Rönesans'ın siyasi ve maddi temeli öncelikle Haçlı seferleri ile birlikte doğu ile kurulan ilişkiler ve bunun sağladığı imkanlar dizisi olmuştur. Bu imkanlar sadece Rönesans/İtalya coğrafyası ile sınırlı kalmamış, giderek orta ve kuzeyi de beslemiştir. Flandre ticari bir merkez olarak yükseliş trendine girerken Fransa, 13. asırda katedraller asrı olarak tanımlanacak bir döneme giriyordu.

<sup>26</sup> Roma İmparatorluğunun yıkılışı sonrasında bütün ortaçağ boyunca Batı'daki mevcut altının Doğu ticaretiyle emilmesi, 9-13 yüzyıllar arasında Batı'da altın para basılmayışı, Haçlı seferleri ile birlikte Doğu ticaretinde yakalanan yeni imkanlara bağlı olarak altının tekrar batıda gözükmesi, Ceneviz ve Floransa ancak 1252'ye doğru, Venedik 1284'ten itibaren, Fransa'da 1257'ye doğru, Flandre ve Hollanda'da 1312'de, İngiltere'de 1344 altın para kesilmesi imkanının ortaya çıkışı için bk. Ömer Lütfü Barkan, a.g.e., s. 61/62

<sup>27</sup> Ömer Lütfü Barkan, a.g.e., s.72

<sup>28</sup> A.g.e., s.72

<sup>29</sup> A.g.e., s.72

<sup>30</sup> W. Heyd, a.g.e., s.147

<sup>31</sup> Ömer Lütfü Barkan, a.g.e., s.73

### Servetin tezahürleri

#### *Büyük Dini yapıların Ortaya çıkışı*

Haçlı Seferleri ile birlikte Doğu ticaretine doğrudan katılma ve bunun sağladığı imkanlar iki alanda tezahür etmiştir: İlki, büyük dini yapıların, 13. yüzyılda, yüzyılın katedralleri asrı olarak tanımlanmasına yol açacak bir yoğunlukta İtalya'dan başlayıp Fransa ve İngiltere kadar uzanan bir coğrafya da yaygın bir biçimde ortaya çıkması. İkincisi ise, kentsel canlanmanın bilhassa Rönesans İtalya'sında gösterdiği gelişme seyri.

Büyük dini yapılar olarak katedraller inşaatının Avrupa'da 13. asır başlarında tam bir patlama biçiminde ortaya çıktığı görülür. "1200 yılından sonra, Fransa'da ve ona komşu ülkeler olan İngiltere'de, İspanya'da ve Almanya'nın Ren bölgesinde yeni ve çok güzel birçok katedral yapılmıştır."<sup>32</sup> Bu yüzyıldan itibaren Avrupa coğrafyasında yaşanan katedral inşaa patlaması diyebileceğimiz bu olgu, bir yanıyla kimliğin belirtilmesinde halen dinin, kilisenin işgal ettiği mevkiin ifadesi iken, diğer yandan ciddi bir zenginlik yakalamanın ve bunu kamusal alana taşımanın ifadesi olarak karşımıza çıkar. Aynı süreç ve yansıma, İspanya ve Portekiz sömürgeciliğinin Amerika ve Hindistan zenginliklerine el koymasıyla ilerde bir kez daha yaşanır. Bu dönem sömürgeciliğiyle yakalanan başarıya bağlı olarak birkaç yıl içinde küçük şapellerin muazzam büyük kiliselere/katedrallere dönüşmesine tanık olunur. Stefan Zweig, Macellan'a ilişkin biyografi metninde bu olguyu bambaşka bir kaygı ile de olsa çok iyi betimler: Magellan asker olarak katıldığı Hindistan seferinden yorgun bir asker olarak dönüşünde,

"1512'de Lizbon'a ayak bastığında ve yedi yıl önce geride bıraktığından bambaşka bir Lizbon'la karşılaştığında kim bilir ne büyük ve öfkeli bir şaşkınlık duymuştur. Daha Belem'e girer girmez şaşkınlık içinde etrafına bakınır. Zamanında Vasco de Gama'nın limandan ayrılışının kutlandığı o küçük kilisenin yerinde artık devasa, muhteşem bir katedral yükselmektedir. Hint baharatının vatanına getirdiği o büyük zenginliğin ilk görünür işaretidir bu katedral."<sup>33</sup>

Yükselen yeni katedraller, Ortaçağ kilisesinden farklı özellikler gösterir. Önceki yüzyıllardaki yapılardan daha gözü pek ve görkemli ölçeklerde tasarlanmışlardır.<sup>34</sup> Eski kiliseler, güçleri ve sağlamlılıklarıyla, kötülüğün korkunç saldırılarına karşı bir sığınak ve güven alanı oluştururken, yeni katedraller cenneti yeryüzüne taşıyan abidevi eserler olmuşlardır. Yeni

<sup>32</sup> E.H. Gombrich, a.g.e., s. 190

<sup>33</sup> Stefan Zweig, *Dünyanın Çevresini Dolaşan İlk İnsan: Macellan*, Kabalcı yayınevi, İstanbul, 2002, s.51

<sup>34</sup> E.H. Gombrich, a.g.e., s. 188



katedraller, “hayal edilen cenneti iman edenlere, bir başka dünyanın küçük görüntüsünü veriyorlardı. İnciden yapılmış kapıları, paha biçilmez / mücevherleri, katışıksız altından yapılmış sokakları ve saydam camları olan Kutsal Kudüs’ü vaazlarda ve ilahilerde duyuyorlardı (Yahya İncili xxi). Şimdi bu görüntü cennetten yeryüzüne inmişti. Bu duvarlar, yakutlar ve zümrütler gibi ışıldayan vitraylardan (renkli camlardan) oluşmuştu. Ayaklar, kaburgalar ve taş kafesler altın gibi parlıyordu. Ağır, dünyasal ya da güzel olmayan ne varsa yok edilmişti.”<sup>35</sup>.

Doğu ticaretinde yakalanan yeni konum zenginliği, zenginlik gücü, ihtişamı ve estetiği getirmiştir. Uzun süren ortaçağ koşulları içinde bir nefes alma, bir yenilenme, bir canlanma imkanı yakalanmıştır. 19.Yüzyıl Rönesans söyleminde bulmuş olduğu ifadesiyle, Rönesans’la birlikte, kapı aralanmış, uykudan uyanılmış, ölü dirilmiş, gökyüzü yeryüzüne inmiştir. Uzun Ortaçağ solgunluğunun ardından Batı’nın yüzüne gözüne kan gelmekte bir yeniden doğuş, bir canlanma hali yaşanmaktadır.

### *Kentsel gelişme*

Roma İmparatorluğun kuzeyli halkların baskısı altında yıkılışının gözle görülür sonucu her alanda bir gerileyiş, daralma, kentsel hayatın hemen bütünüyle ortadan silinmesi olmuştur. Ortaçağ koşullarında artık “şehirler birer sığınak ve kaleler” haline gelmişlerdir.<sup>36</sup> Rönesans’ın arifesinde, Avrupa haritası, üzerine dini ve siyasi merkezler olarak manastır ve şatoların serpiştirilmiş olduğu “*az nüfuslu bir köylü kıtası*”<sup>37</sup> görünümündeydi. Köylülükten çıkış, kırsalın baskısından kurtulma imkanı Haçlı seferleri ile birlikte yakalanabilmiştir. 12. ve 13. yüzyıllarda, özelde İtalya coğrafyasında yoğunlaşan ve dönemin en dikkat dikkat çekici değişimi olarak ortaya çıkan kentsel gelişme, Haçlı seferleri ile birlikte “Avrupa ile Ortadoğu arasındaki ticaretin hızla büyümesi”<sup>38</sup> nin ürünü olmuştur. “Haçlılar, Batı ülkeleriyle Doğu arasında ilişkiler kurup, büyük bir ticari hareket yaratarak, Cenovalılara, Pizalılara ve bilhassa Venediklilere büyük kapitaller biriktirmek imkanı

<sup>35</sup> A.g.e., s.188/189

<sup>36</sup> Henri Sce, *Modern Kapitalizmin Doğuşu*, Yöneliş, İstanbul, 2000, s.15

<sup>37</sup> E.H. Gombrich, a.g.e., 207. Febvre’in çok farklı bir bağlamda zikrettiği ve vurguladığı, 16. yüzyılda bile, kırsal alanın hayati kuşatması, mahiyeti ve feodal bey in şatosunun gösterdiği özellikler için bk. Lucien Febvre, a.g.e., s.31-39

<sup>38</sup> Peter Burke, a.g.e., s.37

vermişlerdir<sup>39</sup>. İtalya’da kentsel gelişme/canlanmanın ilk tezahürleri böyle bir temel üzerinde yükselmiştir. Rönesans da bu kentsel gelişmenin üzerinde.

Venedik, Cenova, Floransa gibi kentler gelişmelerinin maddi temelini Doğu ticaretinde kazanmışlardır. Venedik, “*Bizans himayesinin ve Adriyatik koridorunun temin ettiği emniyet sahalarından faydalanarak*”<sup>40</sup> ve Haçlı Seferleri neticesinde Suriye kıyılarında sağladıkları liman imkanları ile Doğu ticaretinde birinci elden aktör konumuna gelmiştir. “Batı Avrupa’ya Bizans endüstrisinin kıymetli mahsullerinin ihracı ve oradan satın alınan bir kısım eşyanın Doğu’ya ihracı hep Venedik yolu ile yapılıyordu. Venediğin ajanlık ettiği bu ticaret, Şark medeniyet merkezlerinde kıymeti pek yüksek olan beyaz kölelerle gemicilik ve silah imali için demir ve keresteyi, aynı şekilde kıymetli bir meta olan kalayı ihraç ederek islam altını elde etmeğe ve bu altınlarla Bizans yolile getirttiği kıymetli kumaş, baharat ve kokuların bedelini ödedikten başka yapmış olduğu altın stoklarile dünya ticaretine daha geniş ölçüde karışmağa muvaffak oluyordu.”<sup>41</sup> Rönesans’ın iki büyük başlatıcı ismi olarak görülen Dante ve Giotto’nun kenti olmakla kalmayıp bütün bir Rönesans’ı temsil eden olan Floransa kenti de maddi alandaki gelişimini ticarete, Doğu ticaretine borçludur. Şehrin başlıca zenginliği de ticaretten geliyordu. Floransa’da yerel endüstri Doğu ve batı ticaretinin sunduğu imkanlar çerçevesinde palazlanmış ve kent, Doğu ile Batı arasındaki ticari ilişkilerde bir köprü görevi üstlenmiştir. 1400’lü yılların ortalarına gelindiğinde artık kentler ve kentsel yaşayış ağırlık kazanmış, bir çekim alanı oluşturmuştu. Bu dönemde, “kentler, kendilerini giderek kilisenin ve derebeylerinin gücünden bağımsız hisseden kentsoyluların yaşadığı yoğun ticaret merkezleri haline geldiler. Artık soylular bile, tahkim edilmiş şatolarında sıkıcı bir inziva içinde yaşamlarını sürdürmüyorlar, kudretlilerin saraylarında zenginliklerini gösterme olanağı yaratacak, rahatlık ve lüksle dolu kentlere taşınıyorlardı.”<sup>42</sup>

Kentsel gelişmenin maddi temeli Doğu ticareti oluştururken, bu ilişkiler içinde gelişen, ortaya çıkan yeni kentli unsurlar da Rönesans’ın esas hamisi olmuşlardır. Kentli unsurlar, hem yol açıcı anlamda hamisi, hem de mimariden resme ve heykele hatta yeni tarzda üretilen edebi metinlerin tüketicisi/müşterisi olarak taşıyıcıları olmuşlardır. Bu anlamda, Rönesans, şehrin, şehirliliğin, şehirli beğeni ve estetiğin geliştiği bir hareket olmuştur. Hareketin oluşumunda

<sup>39</sup> Henri See, a.g.e., s.15

<sup>40</sup> Ömer Lütfi Barkan, a.g.e., s. 65

<sup>41</sup> A.g.e., s. 67

<sup>42</sup> E.H. Gombrich, a.g.e., s.207.

etkin olan kişiler de “kent kökenlidir”<sup>43</sup>ler. Kentsel gelişme ile birlikte, kiliseler, mimarların başlıca girişimleri olmaktan çıkmıştır. Gelişmekte olan zengin kentlerde, “belediye sarayları, lonca merkezleri, okullar, saraylar, köprüler ve kent kapıları gibi”<sup>44</sup>dünyevi yapıların inşaatı yaygınlık kazanmıştır. Lonca ve esnaf birliklerinin etkin olduğu kent yönetimleri, kentin güzelleşmesi ve imarı içinde büyük çaba harcıyorlardı. “Floransa’da ve başka yerlerde, loncalar, kuyumcular, yün işleyiciler, silah yapımcıları ve diğer iş sahipleri kazançlarının bir bölümünü kilise vakıflarına, lonca binalarının inşasına, sunak masalarının ve şapellerin yapımına ayırıyorlardı.”<sup>45</sup>Sözgelimi, örnek olarak Donatello’nun ilk çalışmalarından biri, Aziz Giogio heykeli, “silah yapımcıları loncası tarafından sipariş edil”miştir.<sup>46</sup>

Rönesans sanatını/mimarisini besleyen ticaret, Doğu ticareti olmuştur. Kilise de, Dukalık da, silah yapımcıları loncası da sanatın mimarının kentsel güzelleştirmenin gerek duyduğu maddi temeli Doğu ticaretinden sağlamışlardır.

### **Rönesans’ın entelektüel kaynakları**

Haçlı Seferlerinden gelen zenginlik Rönesans’ın maddi temelini oluştururken, Doğu ülkeleri ile girilen yeni ilişkilerle ve Sicilya ile başlayan, Endülüs’ten Müslüman varlığının tasfiyesi ile süren yeniden fetih süreci ile birlikte, bu bölgede Müslümanlarca geliştirilen kentsel, zirai, endüstriyel, kültürel ve estetik yaratmalardan beslenme de manevi temel sağlamıştır. Rönesans’ın yükseldiği entelektüel zeminin sağlanmasında, Bizans’la, Endülüs mirasıyla ve Haçlı Seferleriyle birlikte İslam alemi ile doğrudan kurulan ilişkiler belirleyici olmuştur.

Rönesans öncesi dönemde, skolastik düşünce bütün entelektüel hayatı kuşatmış, kendi içinde tekrarı doğmaya dönüştürmüş durumdaydı. XII. Yüzyılın felsefe eserleri topu topu beş veya altı ciltten ibarettir.<sup>47</sup> Eldeki metinler değil yeniden üretimin malzemesini oluşturmak, giderek yoksullaşma sürecine girmiş üç beş din adamının eline kalmış manastırlarda muska/tılsım yazmanın ham maddesi haline gelmişti:

<sup>43</sup> Peter Burke, a.g.e., s.37

<sup>44</sup> E.H. Gombrich, a.g.e., s.207

<sup>45</sup> A.g.e., s.248

<sup>46</sup> A.g.e., s.230

<sup>47</sup> Michelet, a.g.e., s.26

“Tekrar tekrar kazınıp yazılmış el yazmalarının ziyaret edildiği mahal olan manastırlar, eski devrin şaheserlerinin budalacasına katledildikleri yerlerdir. Gassin dağında bulunduğum sırada, tevezula, meşhur kütüphaneyi ziyaret müzadesini istemiştim. Bir rahip bana huşunetle: “Giriniz, kapı açıktır” dedi. Orada ne kapı, ne anahtar vardı. Pencereelerde otlar bitmiş. Kitaplar, sıralar üzerinde kalın bir toz tabakası / içine atılmışlardı. Birçok eski kitapları karıştırdım, fakat hiçbiri tam değildi; bazılarında formalar eksikti; bazılarında ise, boş bırakılan yerlerinden faydalanmak için, yapraklar kesilmişti. Gözlerim yaşararak aşağıya indim ve bu barbarca hareketin sebebini sordum. Bir rahip bana, kendisi gibi rahiplerin, dört veya beş su kazanmak için, bir formayı kopardıklarını, kazdıklarını ve küçük çocuklara küçük mezamir kitapları, kadınlara küçük muskalar (şüphesiz tılsımlar) sattıklarını söyledi.”<sup>48</sup>

Tekrardan düşünceyle temasa gelme, kitapla, klasik metinlerle, tecrübe ile, akıl ve tabiatla yüz yüze gelip ilişkiye geçme Endülüs mirası ve İslam alemi ile Yakındoğu’da kurulan doğrudan temasla gerçekleşmiştir:

“Araplar eski putperestlerin hekimliğe dair olan kitaplarını okumak dinsizliğini göstermekle kalmıyorlardı. ... II. Frédéric’in teşviklerinden cesaret alarak, hayatı anlamak için ölüyü kesip açmak gibi cüretli bir şey, ulvi bir kafirlik irtikap ettiler: menfur hadise, bir şey duymıyan cesedi doğradılar, insanları kurtarmak için bir şeyi feda ettiler. ... Salerno ile, Montpellier ile, Araplar ve Yahudilerle, onların çömezleri olan İtalyanlarla, tabiat tanrısının muzaffer bir dirilme hadisesi vukua geliyordu.” “Batı, Allahı tatlı bir ayışığı olarak görüyor, doğu Arap ve Yahudi İspanya ise onu, yaratıcı ve nimetlerini sel gibi döken kudreti, feyizli güneşiyle hayranlıkla seyrediyorlardı. İspanya savaş meydanıdır. Hıristiyanların görüldüğü yerde, çöl görünüyor. Halbuki Arapların olduğu yerde ise, her taraftan su ve hayat fışkırıyor, ırmaklar akıyor, toprak yeşeriyor, bir çiçek bahçesi oluveriyor ve fikir sahası da çiçekleniyor. Barbarlar deyiniz ama, onlar olmasaydı acaba biz ne olurduk? XIII. Yüzyılda divanı muhasebatımızın onlar olmadan, en basit bir hesabı yapması mümkün olmadığını, Arap rakamlarını beklemek gibi utandırıcı bir durumda bulunduğunu söylemeli mi? ... Daha ne kadar faydalı şeyler verdiler: imbiikten çekme usulünün, şurupları, merhemleri, ilk cerrahi / aletlerini, mesanenin içindeki taşları kırmak fikrini, ilh. Verdiler.”<sup>49</sup>

Şişeden cini çıkararak, bir sıçrama imkanı sunan gelişme, Batı’nın kendi dışı ile, İslam alemi ile kurduğu ilişki ile mümkün olmuştur. Endülüs mirası ve Haçlı seferleri ile birlikte Yakın Doğu İslam geleneği/tecrübesi ile kurulan ilişki her anlamda Batı’nın gelişmesini beslemiştir. Bu beslenme sadece üretilen zenginliklere el koyma, Doğu ticaretine doğrudan katılmanın kazandırdığı iktisadi payların ötesindedir. İnsana ilişkin, tabiata ilişkin, sanat ve mimariye

<sup>48</sup> A.g.e., s.36.

<sup>49</sup> Michelet, a.g.e., s. 26, s.35 vd., s.111 vd.

edebiyattan, tıbbi alana kadar bütün bir medeni tecrübe ile karşılaşılır beslenilir.<sup>50</sup>

Rönesans resminin, sanat ve mimarisinin yükseliş ve kendisini bulma yolunda kat edeceği yolun başlangıcında belirleyici bir tesir kaynağı olarak Bizans sanatı karşımıza çıkar. Haçlı Seferleri sırasında tanışılan Bizans sanatı, Batı sanatını beslemiştir. Nitekim, “XII. Yüzyılın birçok sanatçısı, Doğu kilisesi’nin görkemli kutsal suretlerini taklit etmeye ve aşmaya çalışmıştır.”<sup>51</sup> Dönemin İtalyan sanatının yüzü Bizans’a dönüktür. “İtalyan sanatçıları, esin ve rehberlik için Paristen çok İstanbul’a bakıyorlardı.”<sup>52</sup> Bir tesir kaynağı ve örneklik oluşturmanın ötesinde, resim ve mimaride devrimci bir sıçramanın yakalanabilmesi, “Bizans sanatı geleneğinin sağlam temelleri”<sup>53</sup> ile girilen ilişki olmuştur.

### **Rönesans’ın Özellikleri:**

#### *Antikiteye Yöneliş*

Rönesans’ın ayırt edici özelliklerinin başında antikiteye yönelik gelmektedir. Gerçekte Rönesans’ta bir Eskiçağ ilgisi bulunmakta ve antik mirasla çeşitli alanlarda ilişki kurulması söz konusudur. Ancak, farklı düzlemde de olsa ortaçağ koşullarında da klasik eserlere ilgi varlığını hep korumuş, entelektüel alanda Roma dönemi yazarlarından yararlanmış, üslupta klasikler taklit edilmişti.<sup>54</sup> Ayrıca, kilise örgütlenmesi, hiyerarşik yapıdan ünvanlara ve idari bölümlenmeye kadar Roma imparatorluk örgütlenmesinin esasları üzerinde gerçekleşmiş, bu anlamda, Kilise Roma’yı sürdürmüştür. Ortaçağ koşulları içinde mümkün olan ilişki imkanı ne kadarsa o ölçekte Roma ile ilişki sürekli olmuştur. Bir kopuştan çok bir süreklilik, bir muhafaza etme söz konusudur.

Rönesans, Eskiçağ tarihinin, antikitenin düşünsel eserlerinden derlenip toparlanmış, ortaya çıkmış ya da konmuş değildir. Rönesans, toplumlararası ilişkilerin seyrinden doğmuştur. Yeni koşullarda, İtalya’nın yakaladığı mevki ve bu yeni mevkiini temellendirme ihtiyacı içinde Eskiçağ mirası ile yeni ve farklı bir ilişki içine girildiğini gözlenir. Burada, yeni olan, ilgi ve canlanmanın

<sup>50</sup> Bu konuda bk. Işın Demirkent, a.g.e., s.280-285

<sup>51</sup> E.H. Gombrich, a.g.e., 179

<sup>52</sup> A.g.e., s.198

<sup>53</sup> Aynı yerde.

<sup>54</sup> J. Burckhardt, a.g.e., s.244

mahiyetidir. Muhafaza etme, sürdürme kaygısı ve çabası, yerini, eskiden olduğu gibi olma, yeniden onun gibi olma, Roma gibi olma arayışına bırakır.

Rönesans'ın başlangıcından itibaren Ortaçağ öncesi mirasa ilgi "kültürün temel ve kaynağı olarak, varlığın amaç ve ülküsü olarak ve kısmen de ortaçağ temayüllerine karşı şuurlu bir tepki olarak İtalyan hayatına kuvvetle müessir olmuştur."<sup>55</sup> Yeni bir muhteva ile İtalyanların Eskiçağ mirasına eğilmeleri, onunla ilişki kurmaları 14. yüzyılda, Rönesans'ın başlangıcı ile birlikte. Doğu ticareti ile palazlanan kent cumhuriyetleri, geleneksel anlayış ve kurumların dışında arayış içerisindedir. Yenilenmiş ve güçlenmişlerdir. Bu cumhuriyetler, kırım hakim olduğu, kilisenin biçimlendirdiği hayatı geride bırakmak istek ve arzusundadır. Ortaçağ koşullarındaki kendisini muhafaza etme kaygısından sıyrılmış, elde ettiği güç ve imkanlar çerçevesinde yeni siyasi konumlar yakalamak istemektedir. Bir yanda siyasi iktisadi yükselişin önünde engel oluşturan kilisenin biçimlendirdiği dünya görüşüne yönelik eleştirileri din dışı alan ve kaynaklarla temellendirme ihtiyacı, diğer yandan da Roma İmparatorluğu gibi olmak arzusu ve özlemi. Antikiteye yönelişte bu iki nokta belirleyici olmuştur.

Antikite'nin iki ana damarı, Yunan ve Roma mirası ile ilişki de farklı olmuştur. Eskiçağ mirasının Yunan ayağı ile girilen ilişki sınırlı olmuştur. Klasik Kültürün Yunan ayağına yönelik ilgiler sınırlı kalmış, çok köklü girişimlere dönüşmemiştir. "Eski Yunan kültürü üzerinde yapılan etütler, XV. asırla XVI. yüzyılın başlarında olmak üzere, başlıca Floransa'da toplanmıştı. Petrarca ile Boccaio'nun teşvikleri, görünüşe göre, birkaç heveskarın Yunan etütlerine katılması sonucunu vermekten / daha ileriye gidememiştir:

"Petrarque'ın, eski devri mezardan çıkarmak için sarf ettiği dindarane gayreti muvaffakiyetsizliğe uğruyor. O, Yunanlı üstadlar celbetti, fakat bunlar talebesiz kaldılar. ... O, hayran olduğu ve okuyamadığı Homeros'un eseri üzerinde ölü bulundu. "<sup>56</sup> Diğer taraftan, bilgin Grek mültecileri kolonisi ile birlikte Yunan etütleri de, 1520 tarihlerinde sönmüştü..."<sup>57</sup> İstanbul'un fethinden sonra "Rumlar arasında, mültecilerin oğulları ve birkaç Giritli ile Kıbrıs'lı hesaba katılmazsa, yeni bir bilgin nesli yetişmiyordu. Aşağı yukarı Papa X. Leo'nun ölümü ile genel olarak Yunan etütlerinin gerilemesi de başlamıştır."<sup>58</sup> 1400'lerin sonuna gelindiğinde, 1480-1500 arasında, Fransa'da, tüm krallıkta, eski Yunancayı sökebilen on kişi bulunmaktaydı.<sup>59</sup>

<sup>55</sup> A.g.e., s.243

<sup>56</sup> Michelet, a.g.e., s.47

<sup>57</sup> J. Burckhardt, a.g.e., s.273

<sup>58</sup> J. Burckhardt, a.g.e., s.273

<sup>59</sup> Lucien Febvre, a.g.e., s.64

Eski mirasla ilişkinin önünde bir başka engel de mirasın kendisine bire bir ve bir bütün halinde ulaşma imkanının olmayışıydı. Daha ziyade eski/antik tarzda bir üretme, eskiyi taklit etme, benzerini meydana getirme yönünde bir ilişki söz konusudur. Dönemin “yazar ve sanatçıları, antik eserleri yalnızca üslup açısından taklit edebiliyorlardı. Çünkü bu eserlerin çoğu, o döneme kadar yalnızca parça parça varlığını koruyabilmişti”<sup>60</sup> Endülüs mirası ile girilen ilişki ya da Haçlı Seferleri ile birlikte Yakındoğu’da temasa geldikleri İslam aleminden edindikleri Yunan düşüncesine ilişkin metinler de ilişki kurma ve onları yeniden üretme açısından sorunlu metinlerdir. Önce, söz konusu tercüme İslam aleminin ilgisi ile sınırlıdır ve bu tercüme aracılığıyla metinlerin kendisiyle bire bir ilişki kurma imkanı da yoktur. Batı’da, külli ve sistematik bir surette klasik gelenekle, Yunan ve Roma mirası ile ilişki kurabilme ancak 19. yüzyılda mümkün olabilmıştır. Bu anlamda Rönesans’ın klasik ilgisi, bir ilişki kurma, kilise karşısında din dışı kaynaklarla kendisini ifade etme ve kendisini o dönemle özdeş kılma, kimliğini orada bulma girişimi olarak karşımıza çıkar.

Yunan mirası ile ilişki sınırlı kalırken Roma mirası büyük bir ilgi konusudur. İdealden özleme tarih yazarlığından mimariye, kurumsal örgütlenmeye Roma gibi olma, Roma’yı canlandırma Rönesans a her anlamda damgasını vurur. Bu anlamda bir yeniden doğuştan, canlanmadan çok eskiyi, Roma’yı canlandırma girişimi söz konusudur. Roma mirası ile ilişki, Roma’nın o günkü mevkiine ulaşmaya, onu yakalamaya, onun gibi olmaya yönelik bir ilgi, arzu ve özlemdir.

Siyasi ve iktisadi canlanma, geleneksel anlayış ve ideallerin dışında arayışları doğurmuştur. Hemen her kent cumhuriyeti kendisini *Yeni Roma* olarak tanımlarken, yöneticiler de “yeni ve sağlam bir ülkü” peşinde, “*Roma-İtalya dünya hakimiyeti hülyası*”nı bir gerçek haline sokmaya teşebbüs bile ediyorlardı.<sup>61</sup> Kilise ve şatonun dışında yeni bir çekim ve güç merkezi olarak ortaya çıkan kentler, kısa zamanda siyasi, ticari ve düşünce merkezleri haline gelirler. Bu kentlerin “egemen güçleri, kendilerini “halk temsilcisi” ve “asılzade” olarak görmekte; kendi meclislerini antikçağın “senato”suyla eşdeğer tutmakta; *şehrin kendisini ise “yeni Roma” olarak kabul etmekteydiler.*”<sup>62</sup> Rönesans kavramı yeniden doğuş veya yeniden diriliş anlamına gelir. “*Diriliş fikri İtalyanların kafasındaki “Büyük Roma”nın yeniden doğuşu düşüncesiyle*

<sup>60</sup> Peter Burke, a.g.e., s.29

<sup>61</sup> J. Burckhardt, a.g.e., s.248

<sup>62</sup> Peter Burke, a.g.e., s.36 vd.

*yakından ilgiliydi.*<sup>63</sup> Rönesans döneminde, İtalyanlar büyük bir tutkuyla Romanın eski şanını tekrar geri getirmeye çalıştıklarında klasik mitoloji öyküleri, halk içindeki okumuş tabaka arasındaki herkes tarafından seilmeye başlandı. Hayranlık duyulan Yunan ve Roma mitolojisi, bu insanlar için hoş ve eğlenceli masallar olmaktan öte şeylerdi.<sup>64</sup>

Bir yandan, güç ve mevkii kazanan ailelerin şecereleri hoş gitmeye hazır genealoglarca soyca eski Roma'nın meşhur ailelerine bağlanırken<sup>65</sup> diğer yandan, harabeler şehri haline gelmiş eski Roma'ya da ilgi de saygı da artmıştır.<sup>66</sup> Roma İmparatorluk dönemine ait eser parçaları, antik heykel toplama bir moda haline gelirken<sup>67</sup> Eskiçağa yönelik ilgi edebiyata da yansımıştır.<sup>68</sup> Rönesans heykelticiliğinin yeni tarzı portre, heykeller, atlı anıtlar ve klasik mitolojiyi tasvir eden figür heykeller gibi klasik eserlerin yeniden canlanmasıyla kendini gösterirken,<sup>69</sup> resim sanatında portrenin bağımsız bir tarz olarak ortaya çıkışı, antik döneme ait örneklerden alınan ilhamla meydana gelmiş eğilimlerden biri<sup>70</sup> ve yükselen tüccar ya da burjuva bireyin toplum içerisinde yakaladığı konumun ifadesi olarak karşımıza çıkar.

Floransa, Venedik ve diğer İtalyan şehir-devletlerinin tarihini yazma çabaları da Livy'nin Roma tarihi model alınarak yürütülmüştü.<sup>71</sup> Machiavelli ise, "Discourses on Livy" adlı eserinde, antik Roma'nın siyasal ve askeri düzenlemelerinin (halk milisi gibi) modern devletler tarafından da taklit edilebileceğini ve edilmesi gerektiğini hararetle savunuyordu.<sup>72</sup> Döngüsel tarih anlayışı hümanist tarih yazarlarınca gündeme alınıp, tekrardan Roma gibi olabilme imkanının olabileceğine inanmaktaydılar.<sup>73</sup> Hümanist yazarlar "kendilerinin ve yurttaşlarının, Romalılar gibi konuşarak, onlar gibi yazarak, onlar gibi düşünerek ve -Colesseum ve Aenid'den Roma İmparatorluğu'nun kendisine- onların başarılarını taklit ederek "Yeni Romalılar" olabileceğini düşünmekteydiler."<sup>74</sup>

<sup>63</sup> E.H. Gombrich, a.g.e., s.223

<sup>64</sup> A.g.e., s.264

<sup>65</sup> J. Burckhardt, a.g.e., s.257

<sup>66</sup> A.g.e., s. 249

<sup>67</sup> Peter Burke, a.g.e., s.17

<sup>68</sup> J. Burckhardt, a.g.e., s.251; P. Burke, a.g.e. s.21

<sup>69</sup> Peter Burke, a.g.e., s.17

<sup>70</sup> A.g.e., s.18

<sup>71</sup> A.g.e., s.20 vd.

<sup>72</sup> Zikreden, Peter Burke, a.g.e., s.27

<sup>73</sup> A.g.e., s.27/28

<sup>74</sup> A.g.e., s.28



### *Kilise eleştirisi*

Bin yıl süren ortaçağ boyunca kilise Batı kimliğinin en zor koşullarda üretilmesi/sürdürülmesi konusunda hem maddi hem manevi rol üstlenmiştir. Ağırlıklı rolü dönemin ideolojisini üretmekle sınırlı kalmaz. Üretimden başlayarak toplumsal alanda da görev üstlenmiştir. Hıristiyanlık, Batı kimliği kilise aracılığıyla sürdürülmüş üretilmiştir. Toprak üretime Kilise aracılığıyla açılmıştır. Yoksul kilise aracılığıyla doyurulmuştur. Güçlü manastırlar hem bir direnme noktası hem de bir güvenlik alanı olmuştur. Devlet kilise aracılığıyla sürdürülmüş, imparatorluk kilise yapılanması içinde varlığını sürdürmüştür. Bu anlamda, kilise Ortaçağın Roma'sıdır, onun mirasıdır.

Rönesans dönemine gelindiğinde Haçlı Seferleri'ndeki ideolojik öncülüklerine karşılık, siyasi ve sivil güçlerin giderek yeni ilişkilerin örgütlenmesinde daha etkin rol oynamaya başlaması, kiliseyi ikincil konuma doğru itmiştir. Kilise önceki dönemdeki etkinliğinin yarattığı hava, maddi temeli, ciddi bir zenginlik birikimi ve ideolojik olarak güçlü oluşu, hala toplumsal siyasal alanda meşruiyetin temel kaynağı olması dolayısıyla güçlü olmaya devam etmektedir.

Ancak, eski rolünü yitirme sürecine giren kilise bütün zenginlik, güç ve ihtişamıyla birlikte içerden çürümeyi yaşamaya başladığı gibi, yeni siyaset üretmediği gibi yeni ihtiyaçlar karşısında hem siyaset üretememesi hem de yeni siyaset geliştirmenin önüne engel oluşturması dolayısıyla eleştiri konusu edilmiştir. Bir yanda tefessüh, iç çürüme, diğer yanda yükselen yeni güçler, ve yeni siyaset arayışı kilise eleştirisini beslemiştir.

Dante'den beri edebiyat ve tarihte kendini gösterdiği gibi, İtalyanların kilise adamlarına karşı duydukları nefret ve düşmanlığa dair geniş etütler mevcuttur<sup>75</sup>. Boccacio'nun *Dekameron*'u kilise adamlarının nasıl bir tefessüh içinde olduklarının sergileyen hikayelerle ile doludur.<sup>76</sup> Yeni ilişkilerde palazlanan kent cumhuriyetleri, yükselen yeni sivil sınıflar papalığın oluşturduğu engeller dolayısıyla bütüne ilişkin, İtalya ortamına ilişkin bütüncü bir siyaset bir siyaset geliştirememektedirler. Kilise bu noktada siyasi eleştirinin merkezine oturur. Burckhardt, kilisenin hem yeni siyaset oluşturma yeteneğini yitirmesine hem de geliştirilebilecek olana engel oluşturmaya ilişkin değerlendirmesinde bunu şöyle belirtir.

<sup>75</sup> J. Burckhardt, a.g.e., s. 624

<sup>76</sup> Boccacio, *Dekameron*, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1996

“ .. papalık, kendi eliyle yarattığı peykleri ve dayanak noktaları ile, gelecekte herhangi bir siyasi birliğin meydana gelmesini önleyebilecek kadar bir kuvvet gösteriyor, buna karşılık kendisi bir birlik vücuda getirecek kudrette bulunmuyordu.”<sup>77</sup>

Dante'nin, daha sonra Machiavelli'nin papalık karşıtı görüşlerinin kaynağı da burasıdır. Machiavelli döneminde İtalya büyük bir iç çekişme içerisindeydi. Hem bir iç çekişme hem de yabancı müdahalelerin tahrip edicisi etkisini yaşamaktadır. Bunu kırmak, bu süreci aşmak, Machiavelli'nin deyişi ile “yaradan demiri çekip çıkarmak” gerekiyordu. Machiavelli, iç çekişmenin kaynağında papalığı görmektedir.<sup>78</sup> Kilise eleştirisi sivil güçlerle de sınırlı değildir. Savonarola haykırışa dönüşen sesiyle bağıracaktı: “Kilise artık kiliselikten çıktı, Roma'ya başka bir mirasçı gelecektir”<sup>79</sup> Kilise Ortaçağ koşullarında Roma'yı üretmiştir. Roma'yı/Batı'yı üretmez hale geldiğinde yeni güçler, yeni merkezler Roma'yı üretmek isteyeceklerdir. Rönesans'ın kent cumhuriyetlerinin hemen bütününün kendisini yeni Roma olarak görmesi/tanımlaması bu yöndeki arayışın, istek ve özlemin ifadesidir

### *Ortaçağ Koşullarında Kalma*

Rönesansla birlikte, yakalanan yeni siyasi/iktisadi mevkilere bağlı toplumsal hayatın bütün düzlemlerine yayılan bir canlanma ortaya çıkmıştır. Yeni fikirler, eğilimler, tarzlar, uygulamalar doğmuştur. Michelet'nin deyişiyle *genç ve dinç fikirler*, oluşan yeni ortamda serpilme imkanı bulmuşlardır. Ancak, serpilme sıçramaya dönüşmemiştir. Bu anlamda, Rönesans, modernliğin gelişim süreci açısından ortaçağ koşulları ve kalıpları içinde bir canlanma ve bir serpilme dönemi olarak kalmıştır. Ortaçağdan kesin kopuşu işaretleyen taşlarına Rönesans'ta döneminde rastlanmaz.

Rönesans, bütün canlılığına rağmen, yüzüne gözüne kan gelmesine, resimlerin, suretlerin, katedrallerin canlanmasına, şehirlerin çiçeklenip şehir haline gelmesine, üretim tarzlarında yenilenmeye, para ekonomisine dönüşe, yeni ekonomik tarz ve yöntemlerin, müesseselerin geliştirilmesine rağmen ortaçağ koşulları içinde bir yenilenme/canlanma girişimi olarak kalmıştır. Toplumlararası ilişkilerde, Doğu - Batı ilişkilerinde bütünüyle bir yenilenme, yeni bir siyaset oluşturma söz konusu olamamıştır. Siyasi olarak yenilenemeyiş, ideolojik olarak da eski kalıplardan, geleneksel anlayışlardan sıyrılmayı

<sup>77</sup> J. Burckhardt, a.g.e., s. 5

<sup>78</sup> A.g.e., s.165

<sup>79</sup> Michelet, a.g.e., s.193

zorlaştırmış ve Rönesans, eski ile yeni arasında bir yenilenme arayışı olarak kalmıştır.

### *Rönesansın Çöküşü*

Rönesans başlangıcının tarihlenmesi ve mekana yerleştirilmesinin görece kolaylığına karşın, aynı kolaylıkla nihayetini tespit etmek zor. Çeşitli değerlendirmelerin varlığına karşın 1300 dolayları Rönesans'ın başlangıcını oluşturur. Nerede ve ne zaman nihayet bulur? Rönesansın seyir çizgisi bu sorularla birlikte çatallanır. Bazı bilim adamları "1520'li yılları bitiş tarihi olarak kabul ederken, diğer bazıları 1600, 1620, 1630 ve hatta daha sonraki yılları tercih eder.<sup>80</sup>

16. Yüzyılın başlarıyla birlikte Rönesans İtalya'sı, kent cumhuriyetleri çöküş sürecine girmiştir. Canlılık döneminin yüksek yaratmalarının sağladığı birikim, güç ve saygınlık Rönesans'ın bu yüzyıla hatta daha da ilerisine yayıldığı yönünde izlenim ve açıklamaları beslemiştir. Somut olarak yaşanan ise İtalya coğrafyasının, kent cumhuriyetlerinin, şehirlerin, kentliliğin, sanatın, kilisenin çöküş sürecine girdiğidir. Sanatta manerizm ortaya çıkarken kilise sıkıntılı süreçlerin ötesinde daha temel meydan okumalarla karşı karşıya kalmaktadır. Kentler gerilemekte, yeniden feodalleşme süreci yaşanmaktadır.

Çöküş sürecini iki farklı gelişme beslemiştir. İlki, mevcut zenginliğin bir çekim alanı oluşturması ve bağlı olarak birbiri arkasından gelen İspanyol ve Fransız istilalarının, yağma ve tahriplerin kent cumhuriyetlerinin, şehirlerin çöküşünü getirmesidir. İkinci gelişme ise, Rönesans İtalya'sının siyasi ve maddi temelini oluşturan Doğu ticaretinde, Ümit Burnu keşfi birlikte yeni Hindistan yolunun bulunuşu ve Amerika kıtasının keşfi dolayısıyla yaşanan eksen kayması, Akdenizli ilişkilerin yeni gelişmelerle birlikte ikincil bir konuma düşmesidir.

Rönesans İtalya'sı, kuzey Avrupa hala ortaçağ yoksulluğu içinde varlığını sürdürürken ciddi zenginliklerin ortaya çıktığı bir coğrafyadır. 16. yüzyıl başında İtalya yabancılar için egzotik bir ülkeydi<sup>81</sup> ve muhtemelen ziyaretçilerinin üzerinde bin bir gece ülkesi izlenimi bırakıyordu. İtalya zenginliği ile, gelişmiş kentliliği ve yüksek yaşayış seviyesi ile kuzeyin

<sup>80</sup> Peter Burke, a.g.e., s.69

<sup>81</sup> A.g.e., s.50

iştilhasını kabartmıştır. 15. asrın sonundan itibaren İtalya, bir keşif, işgal ve istila alanıdır. Michelet, bu süreci çok açık bir dille resmeder:

Kuzey, bu "barbar alem, günün birinde, gaflet içinde bu yüksek medeniyetle temasa geldi"<sup>82</sup> İtalyanın keşfi bizimkilerin başlarını döndürmüştü. ...Keşif kelimesi tam yerinde bir kelime. Colomb'un arkadaşlarından daha az hayrete düşmemişlerdi. ... gördükleri şeylerin yeniliğinden fatihlerin gözleri / kamaşmış, adeta ürkmüşlerdi.<sup>83</sup> Toskana"an başlayarak VIII. Charles'ın geçtiği yerlerde ne oldu? Bizimkiler Floransaya yalın kılıç ve boş kese ile geldiler, bize ilahiler / okuyan bu coşkun milleti soydular.<sup>84</sup>Banka şehri olan ve dünyanın sermayelerini yutan zengin Floransa iflas edivermişti.<sup>85</sup>

İstanbul'un fethi Batı'da eski düzenin sonunu, ortaçağın, feodalizmin sonunu getiren arayışlara vücut vermiştir. Bir yandan Osmanlı engelini aşarak yeni Hindistan yolu bulma girişimleri hız kazanırken, diğer taraftan da Batı içinde kaynaşmalar/çözümler yoğunluk kazanır. Köylü ayaklanmaları, reformla başlayan kilise tartışmaları, yükselen yeni siyasi merkezlerin birbirleri ile olan çekişmeleri 16.asra damgasını vurur.

15. Yüzyılın sonlarından başlayan ve 16. yüzyılın ilk çeyreğine yayılan istilalar dönemi, taşralaşmanın, Rönesans coğrafyasının çöküşünün esas amili olmuştur. Bütüncü bir siyasetin geliştirilemeyişi, iç bölünmeler, yeni ticaret yollarının bulunuşu bu süreci hızlandırmıştır. Rönesans çökerken yayılma sürecine de girer. Çöküş ve yayılma iç içedir. Mantıki olarak paradoksal gözükse de çöküş ve yayılmayı iç içe süreçler olarak görüyoruz. Burada yayılma olarak ifade ettiğimiz süreç bir güç merkezinin etkinlik alanının genişlemesi ya da siyasal, iktisadi ve kültürel alana ilişkin yapılanma ve anlayışların yayılması ya da İtalya dışında yeniden üretilmesi biçiminde gerçekleşmez. Söz konusu yayılma, İtalya'da yaratılan zenginliğin ve ürünlerinin yayılması olarak gerçekleşir. Burada, başlangıcı itibariyle İtalya coğrafyasında yaratılan teknik, tarz, yöntem, kurumsal uygulamaların ticaretle başlayan, seyahatlerle süren ve istilalarla hız kazanan taşınması, Rönesans'ın ürünlerinin Batı'nın yükselen yeni merkezlerine doğru yayılmasını doğurmuştur. Rönesans'ın yayılma sorununu tartışmalı kılan, hatta biraz da belirsizlik ve karışık süreçler olarak gözükmesini getiren gelişme, Ümit Burnu'nun keşfi ile yeni baharat yolunun bulunuşu ve Amerika kıtasının keşfi ile ortaya çıkmıştır. Sömürgeci serüvene bağlı olarak Batı'da yeni siyasi ve iktisadi merkezlerin oluşmuştur. Rönesans'ın yayılma sürecinin bu tarihlerden

<sup>82</sup> Michelet, a.g.e., s.173

<sup>83</sup> A.g.e., s.145/146

<sup>84</sup> A.g.e., s.235/236

<sup>85</sup> A.g.e., s.151

başlayarak belirsiz ve tartışmalı hale gelmesini, Rönesans'la başlayan süreçte yeni süreç ve gelişmelerin eklenmesi beslemiştir. Bu anlamda, Rönesans'ı İtalya savaşları ile başlayan çöküş sürecinin sonuyla, 1500lerin ilk çeyreği ile sınırlamak daha doğru gözükmektedir.

### Sonuç

Rönesans, toplumlararası ilişkilerin seyrinden doğmuştur. Yeniden doğuş da, canlılık da, yükseliş de karşılıklı ilişkiler içinde ortaya çıkmıştır. Tarihten, tarihi ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bu ilişkilerin seyrine göre anlam ve muhteva kazanmış, yine bu ilişkilerin seyrine göre çöküş sürecine girmiştir.

Ortaçağ koşullarından çıkış arayışları Haçlı Seferlerini doğurmuştur. Haçlı Seferleri sonrasında İtalya coğrafyası, Doğu ticaretinde doğrudan etkinlik kurabilme imkanı kazanmıştır. Rönesans, İtalya kent cumhuriyetlerinin Doğu ticaretine doğrudan katılmanın sağladığı maddi imkanlar temelinde yükselen bir siyasi ve iktisadi canlılık halidir.

Toplumlararası ilişkiler sadece maddi imkanların kazanıldığı bir alan değildir. Her anlamda bir beslenme ile yaşanmıştır. Maddi ve manevi. Doğu ülkeleri ile, Batı'nın Doğu'su olarak Bizans' da dahil olmak üzere Doğu ülkeleri ile olan ilişkiler ve Endülüs mirası ile temasa gelme, İtalya coğrafyasında her türlü medeni, zirai canlanmanın, üretim tekniklerinde yenilenmenin, iktisadi müesseselerin gelişmesinin, yeni iktisadi araç ve uygulamaların ortaya çıkışının kaynağını oluşturur. Düşünsel beslenmelerle akıl ve tabiat yeniden gündeme gelmiş, insan ve evren anlayışlarında yeni arayışlar uç vermiştir.

Rönesans, karşılıklı ilişkiler içinde bir imkanın yakalanmasının ve bu ilişkilerin beslemesinin ürünü olarak karşımıza çıkar. Ancak, Rönesans, aynı zamanda, maddi manevi bütün beslenmelere karşın bir yerde eldeki imkanları bir yaratmaya, bir inşaya dönüştürme güç ve başarısıdır da. Rönesans yaratmasının/başarısının altını çizmek durumundayız. Bu sonradan, modernliğin gelişim sürecinde tekrarlanacak bir özelliktir. Sadece zenginliğe el koyma, ondan beslenme değil, kendisinin üretiminden başlayarak toplumlara arası ilişkilerin seyrini etkileyecek bir siyaset üretmeye kadar.

Rönesans'ın belirgin özelliklerinin başında kilise eleştirisi ile Antikiteye yönelerek klasik mirasla ilişki kurma çabası gelmektedir. Rönesans'la birlikte kilise eski rolünü yitirme sürecine girer. Bütün zenginlik, güç ve ihtişamıyla birlikte içerden çürümeyi yaşamaya başlayan Kilise, yeni siyaset üretmediği

gibi yeni ihtiyaçlar karşısında hem siyaset üretememesi hem de yeni siyaset geliştirmenin önüne engel oluşturması dolayısıyla eleştiri konusu edilmiştir. Klasik kaynaklara yönelme, Hıristiyanlık öncesi din-dışı kaynaklarla ilişki kurma bir yanıyla kiliseye yöneltilen eleştirileri temellendirme arayışının sonucudur. Klasik mirasla ilişki kurmanın ikinci ve esaslı kaynağı ise yakalanan imkan ve siyasi konuma bağlı olarak ortaya çıkan, eski Roma İmparatorluğunun konumuna duyulan özlem, onun gibi olma arayışıdır.

Rönesans, Eskiçağ tarihinin, antikitenin düşünsel eserlerinden derlenip toparlanmış, ortaya çıkmış ya da konmuş değildir. Antikite'nin iki ana damarı, Yunan ve Roma mirası ile ilişki farklı olmuştur. Eskiçağ mirasının Yunan ayağı ile girilen ilişki sınırlı olmuştur. Klasik kültürün Yunan ayağına yönelik ilgiler sınırlı kalmış, çok köklü girişimlere dönüşmemiştir.

Rönesans döneminde Yunan mirası ile ilişki sınırlı kalırken Roma mirasına ilişkin ilgi canlı ve daha doğrudan bir özellik gösterir. İdealden özleme tarih yazarlığından mimariye, kurumsal örgütlenmeye Roma gibi olma, Roma'yı canlandırma Rönesans'a her anlamda damgasını vurur. Rönesans'a ilişkin yaygın açıklamaların bize anlata geldiği bir yeniden doğuştan, canlanmadan çok eskiyi canlandırma, Eskisi gibi, Roma gibi olma girişimi söz konusudur. Rönesans'ın Roma mirasına ilgisi, toplumlararası ilişkilerde Roma'nın o günkü mevkiine ulaşmaya, onu yakalamaya, onun gibi olmaya yönelik bir ilgi, arzu ve özlemin ifadesidir. Canlandırılmak istenen Roma İmparatorluğudur. Bütün kesimlere yaygın bir Roma özlemidir bu. Hümanist yazar da, yükselen ve kentlerini, cumhuriyetlerini *Yeni Roma* olarak gören kentli unsurlar da, kilisenin tıkanmışlığını görüp yeni bir çıkış arayan kilise adamları da, *Yeni Roma* özlemi ile doludur.

Rönesans, belli bir tarihten itibaren Batı'nın bütününe yayılma eğilimi taşısa da coğrafyası, merkezi ve gösterdiği özellikler itibariyle İtalyan'dır. Yayılma süreci, olgunluk çağının yaşandığı dönemdir. Rönesans'la birlikte İtalya coğrafyasında yakalanan maddi zenginlik, entelektüel birikim ve yüksek yaşayış seviyesi, bir cazibe alanı oluşturmuştur. Ticari ilişkiler ve seyahatlerle başlayan yayılma süreci, İtalya savaşları ile, Avrupalı diğer merkezlerin İtalya'yı istila girişimleri ile hız kazanır. Yayılma ve çöküş içiçe süreçler halinde gerçekleşmiştir. Yayılma ve çöküş sürecini iki farklı gelişme beslemiştir. İlki, mevcut zenginliğin bir çekim alanı oluşturması ve birbiri arkasından gelen İspanyol ve Fransız istilalarının, yağma ve tahriplerin kent cumhuriyetlerinin, şehirlerin çöküşünü getirmesidir. İkinci gelişme ise,

Rönesans İtalyası'nın siyasi ve maddi temelini oluşturan Doğu ticaretinde, Ümit Burnu'nun keşfi birlikte yeni Hindistan yolunun bulunması ve Amerika kıtasının keşfi dolayısıyla yaşanan eksen kaymasıyla, Akdenizli ilişkilerin yeni gelişmelerle birlikte ikincil bir konuma düşmesidir. Zirve zevalin başladığı nokta olur. Avrupa semasında Haçlı Seferlerini takiben paralamaya başlayan yeniden doğuş, Eski Romanın ihtişamını yakalayamadan ona talip olan, onunla ilişki kurmakla sınırlı bir girişim olarak kalmış, 16. yüzyıldan itibaren paralamaya başlayan Atlantik kıyası karşısında zevale yüz tutmuş, parlaklığını yitirmiştir.

Rönesans/İtalya coğrafyasının ürettiği entelektüel, estetik, iktisadi, siyasi ve kurumsal uygulamalar ve fikriyatın bütünü sonraki dönemde modernliğin muhtevasına harç olacak, oradaki yerini, modern uygarlığını/taratmanın, zihinsel inşaların içinde yer almıştır. Ancak aynı coğrafya modernliğin üretilmesinde, yeni/modern Batı'nın, Rönesans dönemi kavramsallaştırmasıyla Yeni Roma'nın ortaya çıkışında ve inşasında müessir bir rol üstlenememiştir. Gerek İtalya coğrafyasına, gerek bu coğrafyadan başlayarak bütün Batı adına, batının örgütlenmesine ve toplumlararası ilişkilere ilişkin yeni bir siyaset üretmemesi beraberinde Rönesans'ın çöküşünü getirmiştir. Sadece belli zenginliklere ulaşma, onun üzerine bir şeyler inşa etme ve yakalama ile sınırlı siyasi çözümlerde kalma, bu noktayı aşamama İtalya'yı yakaladığı öncülük konumunu sürdürmesini zorlaştırmış, giderek taşralaşma sürecine sokmuştur. Bu nedenle, Rönesans bir başlangıç, ortaçağ koşullarından çıkışa ilişkin bir kapı aralanması, gelenek içinde yenilenme ile sınırlı kalmıştır. Rönesans bütün büyüleyici ihtişam ve zarafetine, yarattığı zenginlik ve cazibeye karşın düşüşü yaşamıştır.

Akdeniz'de, Haçlı Seferleri ve Rönesans, karşıt üzerine, üstünlük ve hakimiyet arayışında sınırlı çaba olarak kalmıştır. Asya'nın, uygarlığın yüksek yaşayış seviyesi ve askeri/siyasi direnç kapasitesi, bu yöndeki arayışları sınırlı teşebbüsler haline dönüştürmüştür. Rönesans'la birlikte Batı, ilişkilere doğrudan katılma, bundan yararlanma, bir aktör olma konumu yakalanmış, ancak toplumlararası ilişkileri belirleme konumu, diğer bir deyişle Roma İmparatorluğu, İmparum konumu elde edilememiştir. Rönesans bütün arzusuna ve özelemlerine rağmen *Yeni Roma*'ya yol açamamıştır. Modernlik, bir anlamda Roma sorunudur, bu yöndeki arayışların sonucudur. Bir dünya düzeni sorunu ve

arayışıdır. Bu anlamda, Modernlik, *Yeni Roma* Batı'nın bir başka ucunda, biraz daha sonraki zamanda kan, barut ve ter içinde çiçeklenme ve çok farklı ilişki ve süreçler içinde gelişme imkanı bulacaktır.

22.01.2003

#### ABSTRACT

*Renaissance had emerged out of the relations between civilizations. The search for getting out of the conditions of the Middle Ages had leded the Crusades; and the new relations established with the Eastern Civilizations by means of the Crusades, had leded Renaissance. Renaissance was oriented to establish a relationship with the heritage of the Old Ages. In this context, it can be said that the relationship established with the ancient Greek heritage was limited, but the interest in the Roman heritage was much more direct and central. This interest was focused on "being like Rome". Renaissance had given West a chance to acquire a position in the international relations, but they were not able to reach the position of determining the relations as the Roman Empire. Modernity is the result of aspirations to be Roman. It can be defined as a search for the glory of the Roman Empire. But in spite of all its interests and aspirations, the new Rome did not realize. That's why, it remained to be a limited attempt in the history of modernity.*



**KAYNAKÇA**

- Arnold Toynbee, *Tarih Bilinci*, E Yayınları / Bateş Yayınları, İstanbul, 1975
- Boccacio, *Dekameron*, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1996
- E.H. Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999
- Henri See, *Modern Kapitalizmin Doğuşu*, Yöneliş, İstanbul, 2000
- Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997
- Işın Demirkent, "Haçlılar", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, c.14, İstanbul, 1996
- J. Burckhardt, *İtalya'da Rönesans Kültürü*, I-II, MEB, İstanbul, 1957
- Lucien Febvre, *Rönesans İnsanı*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995
- Meydan Larousse*, "Rönesans" maddesi.
- Michelet, *Rönesans*, MEB, İstanbul, 1948
- Ömer Lütfü Barkan, *İktisat tarihi, Ders Notları*, Kitap II, İ.Ü. İ. F yayınları, İstanbul, 1962
- Peter Burke, *Rönesans*, Babil yayınları, İstanbul, 2000
- Stefan Zweig, *Dünyanın Çevresini Dolaşan İlk İnsan: Macellan*, Kabalcı yayınevi, İstanbul, 2002
- Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Cilt: III, TTK, Ankara, 1987
- W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, TTK, Ankara, 1975,